

פרשת אהרן

אם כוונתי

2-7

1 לחבר. אין להם שגר על ביאתם, והיחזק יחזיקו לאדם
 מרעולת פסומה ויסנו לו שגר על לחילתי, אך אחר שימטו
 קרבה קרעה האלה, ועבד"ה יסו צומחים בהש"ת ויבואו
 לארץ ולא יבואו שלא יסמו מן יושביה, ודלו הם ראויים
 לקבלת שגר, הנה זאת היא העלה שנת"עו המרגלים כחחילה
 6 להוציא דבה רעה, חלל העלה היתה מלך היתה"ר, שהטעה
 אותם בזה, וכלב שמע זאת העלה בעודם הולכים לרגל,
 וכוון שזאת העלה היא מילה"ר, ונחמיהו הפעמו הקהלת,
 וכנס דסכסכים דעתו שלא יסדים עמהם בעלה זו, עכ"ל
 חס פן אח"כ יעטרו היתה"ר, ויראה לו שזאת העלה היא
 11 נכונה ואמיתית, ואינה פלג היתה"ר, ולא יאל ממנה מכסול,
 שיראל גם בשומעם דיבה רעה זו, הם יסו צומחים בהש"ת
 ויבואו לארץ כנען, כל כן בא לחברון להספיל על קברי
 אבות שיעורכו הש"ת שלא יבשל בעלה זו, אלא ישרד מהם
 כעבד זה, כי על הלה מן יס"ר כזה יש טעם להספיל,
 16 וכאמור לעיל, ולכן גם מר"ה הספיל על יהושע, שיליהו
 הש"ת מפנה של טעות, שהיה"ר מטעמו לחשוב שדיבה
 זו היא מילה כדי לזכות את ישראל וכאמור, ולז"א על כלב
 שפירש מעלת המגלים, ולא אמר מחטא המרגלים, והיינו
 שפירש מן עלה זו שיטעו להוציא דבה רעה, ופוסים בזה
 21 מזה לזכות את ישראל, ולז"א ועבדן כלב עקב היתה רוח
 אחרת אתו, והיינו שלא טעה בענה זו שהיתה לו רוח
 אחרת להבין, אם יולאו הדבה ישראל נמשכים אחריה, וימאנו
 לבלתי בא אל הארץ, ולא יסו צומחים בהש"ת ויבואו
 כאשר היו אומרים המרגלים בעלה היתה :

1 שם, מלמד שפירש כלב מעלת המרגלים. קשה מלשון
 זה משמע שהמרגלים נילו דעתם להוציא דבה רעה
 חנה היתה הולכים בחוך ארץ כנען לרגל הארץ, וכן
 1 המצויים מוכח דלא פירשו הדיבה אלא עד אחר שחזרו אל
 מר"ה וישראל, וז"ל קודם בואו לחברון מהיכן ידע דעתם,
 6 כדי שהלך להפיל על עמנו בחברון. ועוד הול"ל שפירש
 מחטא המרגלים, ולמה אמר מעלת המרגלים, מה היא
 העלה שהיה להם בזה? ועוד י"ל מה שיעיל ספלה לאדם
 להגיל מן החטא, ובלא הכל בידו שמים חוק מיראת שמים,
 וכן י"ל קישור זו עמ"ה מר"ה על יהושע, יל יהושעך מעלה
 11 המרגלים, וז"ל בס"ה דהא דלח"ל הכל בידו שמים חוק
 מיראת שמים, דמשמע אין הקב"ה מויל לאדם מן יס"ה,
 היינו מילך המדבר עם האדם להחטאו חטא מפורסם ונמור,
 שהאדם יודע שזו הוא עבירה נמורה, ועל זה לא ילכו הש"ת
 כדי שיסיה לאדם שגר ועונש, אבל מילה"ר שהוא מיטן לאדם
 16 לחטוא, שמשעמו ומראה לו שאין זה חטא, אלא חדרבה הוא
 מעלה, הנה מן יס"ה זה ילכו ה', וכוונתו לא אמרו חוק
 מיראת שמים, ועל זה הספיל דוד הס"ה שניאות מי
 יבין, ולכן במסכתות שאין החטא ברור אלל, שסילה"ר
 מטעה אותו בו נקני, וכיון שנקני מזה המכסול, או כמות
 21 אני כי מדדים הם שטות ברורים, חשוך עבודך, קרי בה
 חשך בעור"ק ולא בחולם, כלומר חשך ונמנע מעמלי, כי
 אוכל להלחם עם היתה"ר בזה, ורק אני מבקש ממך שפיעורני
 כנגדו בדברים הנסמרים שאין החטא ברור בהם :
 והנה ידוע, שהמרגלים כחחילתם היו לבישים, כמ"ש רז"ל
 ע"פ כולם אנשים רז"ל דריקס, והדבר יפלא ארץ
 26 כהצומח"ר ובהפני"ל יבואו אך בחחלה הטעה אותם
 היתה"ר שיטעו אותם להוציא דבה רעה על הארץ, והכאה להם
 טעם פוסים מעלה בדבה רעה זו, כדי לזכות את ישראל,
 ולתת להם שגר על ביאתם לארץ כי בלי הדבה אם יבואו

1
 2
 י' חו"ל
 10
 16
 18

2) חיי עולם אל' ע"י ארץ

1 הזה. והם יכולים לעסוק במה שחשקה נפשם. גם למשה ולאהרן,
 לסנהדרין, לראשים, לשרים ולאולופים יש כל מה שהם צריכים -
 והם יושבים כל היום ולומדים תורה. לבגדים הם לא צריכים לדאוג,
 שאר דברים לא צריך לעשות, אז הם יושבים ימים שלמים, אוכלים
 את המן ועוסקים בתורה.
 6 מבחינה זו, הכניסה לארץ היא באמת בצד מסוים ירידה, מפני
 ש"ארץ אוכלת יושביה היא"; כשאני נמצא במדבר, אני יכול לחיות
 חיים רוחניים מושלמים. אבל כשאני בא לארץ ישראל הרוחניות שלי
 בסכנה, כי היא "ארץ אוכלת יושביה". זה מתחיל כבר מההתחלה
 מפני שכל אדם צריך לפני הכל לגשת לחלקת האדמה שלו, ולהתחיל
 11 לעבד אותה. כשאדם עובד בחלקת האדמה שלו, אז זה כמו שאומרת
 הגמרא (סנהדרין נח, ב) על הפסוק "עובד אדמתו ישבע לחם" (משלי
 יב, יא), שרק מי שנעשה עבד לאדמתו יכול לשבוע לחם; זה לא
 עובד באופן אחר. חיים של עובד אדמה הם חיים של אדם שמשועבד
 לאדמה, הוא לא יכול להגיד: 'אני דוחה את זה למחרתיים או לשבוע
 16 הבא' - מפני שיש עונות, יש זמנים: צריך לחרוש בזמן חרישה,
 לקצור בזמן קצירה, ואי אפשר לשחק בזה.

מה קרה למרגלים?
 1 אנו עומדים בפרשת שלח, שבמרכזה פרשת המרגלים והעונש
 שקיבל דוד המדבר בעקבותיה. התורה מתארת כיצד נבחרו המרגלים:
 "איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם... כולם
 אנשים ראשי בני ישראל המה". והשאלה המרכזית העולה היא:
 כיצד אנשים, שהתורה מעידה עליהם שהם נשלחו "על פי ה'", וכי
 6 "ראשי בני ישראל המה", עומדים ואומרים: 'אנחנו לא רוצים להיכנס
 לארץ ישראל? נכון אמנם, שהם מדברים מתוך הערכה צבאית של
 המציאות, ואולי כל אחד מהם הוא גנרל - אבל השאלה במהותה
 עדיין עומדת, ואף מתחדדת לאור דברי חז"ל (אבות דרבי נתן מה),
 שהמרגלים כלל לא שיקרו: "שלושה דברו אמת ונעקרו מן העולם,
 11 ואלו הם: המרגלים ודואג ובני רמון הבארתי". גם טענתו של כלב
 כלפיהם איננה שהם משקרים: הוא רק חולק על המסקנה שלהם: "לא
 מוכל לעלות", ואומר: "עלה נעלה וירשנו אותה". בעצם, המרגלים
 לא נענשו על חוסר אמירת אמת - ועל כך יש לשאול: אם אמת
 דברו המרגלים, על מה הם נעקרו מן העולם?

4) ארץ אוכלת יושביה

אחד הטעמים שיש בעניין הזה, והוא כתוב גם בספרים שונים, הוא
 שהמחלוקת פה היא בעצם מחלוקת הרבה יותר בסיסית מאשר שאלה
 של פחד מן הבאות או של אסטרטגיה צבאית. המרגלים אומרים,
 ורכים חושבים שזה משפט מפתח בתוך העניין: "ארץ אוכלת יושביה
 1 היא"; במשפט הזה הם מעלים בעיה עקרונית - האם ללכת לארץ
 ישראל או לא?
 החיים במדבר הם חיים כמעט כמו ב"כולל": יושבים יהודים,
 שבבקר ובערב הם מקבלים מן, ויש להם די צרכם ודי סיפוקם בעולם

1 שהוא רוצה. זה נכון עד ליום הזה; אם משהו צריך לחלוב פרות, הוא צריך לקום בארבע לפנות בוקר. הפרות לא שואלות אותו עד מתי הוא היה רוצה לישון כל יום.

בציקרו של דבר בעיית הכניסה לארץ היא הכעיה של קבלת האחריות על הצד הגשמי, הכלכלי והממשי של החיים. כל האחריות הזו פירושה, שכבר אין לי עולם רגוע בו אני יכול לשבת ולעסוק בתורה בשקט. אני הולך למקום, בו החיים שלי נכנסים לתוך עבודה מתמדת - עבודת החיים עם כל מה שיש בה. זה עולם לגמרי אחר: לעומת כל הרוחניות שהייתה כשישבת במקום יפה ונחמד כל כך ומעלי היו ענני כבוד, פה כבר אין מעלי ענני כבוד, מה שיש מעלי זה ענני גשם או חמסין. עם זה אני צריך לחיות, ובוה אני צריך להיאבק. אם אדם חי על המן במדבר והוא רוצה לשמור שבת - אין דבר קל מזה. אבל אם הוא חי בארץ, כל ארץ שהיא, זה אומר שהוא צריך לאבד ימי עבודה, ולפעמים הוא לא יכול להרשות לעצמו לאבד אותם. זה נכון לגבי שבת או חג, ולגבי כל המצוות.

16 "ארץ אוכלת יושביה" פירושו שלוקחים אדם שישב ולמד לו כך וכך שנים, והעולם היה שייך למישהו אחר, ועכשיו כל העול נופל עליו. כשאדם כזה נכנס לארץ והוא צריך להשתלב בה, היא אוכלת אותו כפשוטו ממש.

כשהמרגלים באים ואומרים "ארץ אוכלת יושביה היא", הם רבעים אומרים: 'זו מדינה נורמלית, ארץ ככל הארצות. אל תחשבו שבכל בוקר יהיה נס. יכול להיות שזו ארץ נפלאה, אבל עדיין - אנשים נולדים בה, אנשים מתים בה, יש בה מלחמות, יש בה קרבות, יש בה דברים קשים, יש בה חקלאות, צריך לעבוד - ובתוך כל זה, אנחנו נאבד את כל האישיות שלנו. אז טוב לנו להישאר במדבר,

14 למה ללכת לארץ ישראל ולאבד את העצמיות שלנו?' אפשר לשמוע את הנימוק הזה בשינויי לשון גם כיום, ולא מאיש אחד אלא מהרבה אנשים, וכולם אנשים, ראשי בני ישראל המה, שאומרים את אותו הדבר בסגנונות שונים. 'למה לנו לאבד את מהותנו הרוחנית המופשטת, את התורה שלנו ואת המן שלנו, על חשבון ההליכה לארץ ישראל? יותר טוב להיות במדבר. להיכנס לארץ טובה ורחבה, זה להיכנס לעולם שיש בו לאין ערוך יותר התחייבויות, הרבה יותר קשיים והרבה יותר אתגרים. מכחינה מסוימת זה יתרון, אבל אדם יכול להגיד שהוא לא רוצה את היתרון הזה, ועל זה המרגלים מתווכחים עם כלב.

36 אמנם, בתורה לכאורה ההכרעה בשאלה הזו היא חד-משמעית, אבל מתברר שהיא ממשיכה לנסר בעם ישראל: טוב להיות במדבר, או טוב להיות בארץ ישראל?

ליהודים שגרים היום בארץ, למשל, השאלה הזו היא יום-יומית. כשאני נמצא בארץ אחרת, אני יכול לומר שיש דברים מסוימים שמבחינה מוסרית לא נוח לי לעשות. אני לא רוצה להיות חייל, כי ללכת ולהרוג אנשים זה מקצוע מגונה; אני לא רוצה להיות שוטר, מפני שאז אצטרך להסתובב ברחובות ולראות את כל הזוהמה שבחוץ; אני לא רוצה להיות מנקה ביבים, מפני שזה לא לפי כבודי. כשאני חי בכל מקום שיהיה, אני יכול להרשות לעצמי להימנע מכל זה. גם לא להודים באופן פיזי, ויותר מזה - לא להודים באופן רוחני. מדוע? מפני שאין לי אחריות, אני חי באוויר.

4 אבל כשאני צריך לחיות בארץ שלי, כל העניינים האלה של האחריות המתמדת, של מלחמה ושל דיפלומטיה, של חרשות ושל דברים אחרים - כולם נכנסים לתוך מציאות חיי. היהודים האמריקאים הם פטריטיים גדולים, אבל כמה מהם נמצאים בצבא האמריקאי? זו מדינה שבה אני יכול לבחור לעצמי את החלקים

(2) se

הנעימים ולהתעלם מן האחרים. אך כשאני בא לארץ שלי, אני צריך להתעסק עם הכל. אין לי שום דרך להתחמק. כל מדינה נורמלית דורשת כמות מסוימת של חילול שבת. אפילו ביום כיפור יש כל מיני שירותים חיוניים שצריכים לפעול כל הזמן. אי אפשר לומר לעובדי חברת החשמל שילכו להתפלל ושיכוונו כוונות. זה לא תוצאה של זה שהמדינה היא מדינה של איפקורטים; זו תוצאה של זה שהמדינה צריכה שזה ייעשה ואי אפשר לבחור את החלקים הנעימים.

נכון אמנם שהמדבר הוא לא אידיאלי, אבל הוא הרבה יותר נוח. כיום בארץ אנחנו חיים בתוך חינוך שמדבר על ארץ ישראל ועל מעלתה, אבל היו הרבה יהודים שאמרו ששום דבר לא דחוף. הם אמרו שמי שיושב ולומד על זכחים, כאילו הקריב זכחים (מנחות קי, א), וגם מי שיושב ועוסק במעשרות, כאילו הרים מעשרות. על רב יהודה שסבר (כתובות קי, ב) שאסור לעלות לארץ ישראל מבבל כי זו "גזרת הכתוב", נאמר גם (ברכות מג, א) שהוא אהב מאוד את ארץ ישראל, ולכן בירך על אפרסמון ברכה מיוחדת: "בורא שמן ארצנו". אז אם אני יכול לשבת בבבל ולומר ברכה מיוחדת על פרי של ארץ ישראל - מה יותר טוב מזה?

המרגלים הגיעו למסקנה שהבעיה היא לא שהארץ כזאת וכזאת; הבעיה היא המעבר מהמדבר לארץ. הטענה שהם מעמידים היא חלק מהחיים שלנו כל הזמן. למה צריך את כל הכאב ראש הזה? מה יש בארץ ישראל ששווה את כל זה?

עולם החומר

משה מתעמת עם המרגלים לא משום שהוא רוצה לעשות את כל עם ישראל ל"פלאחים" עובדי אדמה, אלא מטעם פנימי הרבה יותר. משה רואה את החיים בתוך עולם החומר כאתגר, הוא מתייחס לכך כאל מטרה שיש לשאוף אליה, למרות הבעיות הכרוכות בכך. באותו אופן, זהו גם ההבדל באופי בין משה רבנו לאלהיו הנביא: אליהו עלה למרום, ומשה רבנו, למרות שהיה במדרגה יותר גבוהה ממנו - לא עלה. למשה היה חוש לגשמי, הייתה לו חיבה אמיתית לארץ - כפי שמופיע במדרש (דברים רבה יא, י) שהוא מבקש להיות צפור קטנה כדי להגיע לארץ ישראל ולפחות לגעת קצת, משום כך גם כמותו הוא לא עלה למרום.

הבעיה של המרגלים היא ביסודה גם קושיית המלאכים, כפי שמופיעה במדרשים על מתן תורה. המלאכים שואלים את הקב"ה, למה אתה צריך את החיה הזאת? אתה רוצה שיגידו "אמן יהא שמיה רבא"? אנחנו נגיד; למה צריך את האדם? אנחנו לא טהורים מספיק? לא יפים מספיק? משה, כנציג בני האדם, מייצג את המעלה שיש בחומר על הרוח, הוא מדבר על העליונות ועל היתרון שיש לאדם בתוך העולם. השאלה "מה אנוש כי תזכרנו" (תהלים ה, ה) היא באמת רלוונטית, כי האדם הוא "עפר מן האדמה" (בראשית ב, ז), והוא אכן נמשך למטה. אולם גם טענתו של משה רבנו מתחילה מאותה נקודה; דווקא מעובדת היותו של האדם יציר-חומר צומחת, לדעתו, גדולתו של האדם. הפיוט "ואבי תהילה", הנאמר בתפילת מוסף של ימים נוראים, מדבר על כך שלקב"ה יש מלאכים ושרפים, ולמרות זאת - האדם הוא תהלתו. מעלת האדם היא שהוא נמצא בתוך העולם עם המצוקות והקשיים, ולמרות זאת מצליח. דווקא השניות שלו, העובדה שהוא בנוי משתי מהויות, היא שנותנת לו את היכולה לעלות יותר גבוה.

(2)

④ מ

הרמב"ם, שהיה איש שהעריך בשלמות את העולם הרוחני, אמר שבעולם הבא הנפש יוצאת מהגוף והוא עולם שכולו רוחני. אך לדעת הרמב"ן ועוד רבים אחרים שאמרו שבעולם הבא יהיה גוף – תכלית הבריאה היא אמנם שתהיה תחיית המתים, אך העולם עדיין יהיה בנוי על החומר.

6 המרגלים הם אלה שהצמיחו את השיטה שאומרת שהגשמי הוא מלוכלך ולא רצוי, ושצריך רק לדבוק ברוחני. ולעומתם עומד משה שאומר שלארץ יש את הקשיים שלה ואת הקדחת שלה, ולמרות שהמן הוא נפלא ואין איתו בעיות – עדיף לחיות על חיטים שגדלות בזבל של פרות. הקב"ה אומר למשה: 'אני מכיר אותם, הם עשו מספיק צרות במדבר, אפשר להתחיל להתחלה עם אנשים רוחניים יותר', ומציע לו למחות את עם ישראל מעל הארמה: "ואעשה אותך לגוי עצום" (דברים ט, יד). אך משה עונה לו: 'אם היית רוצה דברים רוחניים,

היית לוקח מלאכים. אבל אתה רוצית אנשים – ואתה צריך להתמודד עם בעיות של אנשים'. משה רוצה את כל המשוגעים והשבכניקים ואפילו את דתן ואבירם. הוא רוצה את כולם, כי אחרת – אפשר היה לעשות הכל עם מלאכים.

גופי תורה קשורים בעולם החומרי; בין אם עוסקים בתפילין, ובין אם בשור שנגח את הפרה – התורה עוסקת כמעט כל הזמן בתגמול. מדי פעם ישנם דברים שקשורים יותר ברוח, אבל רוב רובה קשור לעולם הזה, והסיבה לכך היא שיש בחומר מעלה רבה, ומשמעות רבה. אדם יכול לכרך על אתרוג רוחני, אבל עדיין עדיף שיכרך על אתרוג גשמי.

11 עד לפני לא הרבה זמן, התפיסה המדעית הייתה שיש שתי מערכות נפרדות בעולם. מערכת אחת קשורה בחומר, ומערכת שניה קשורה באנרגיה. היום כבר אומרים, שחומר ואנרגיה הם צדדים שונים של אותו דבר; עכשיו יש חוק "שימור החומר והאנרגיה", ויש נוסחה שאומרת מה היחס בין החומר ואנרגיה, והיא אומרת שבתוך חפץ אחד יש מספיק אנרגיה כדי לשרוף את כל העולם. אז למרות שיש לאנרגיה מעלות שונות – בכל זאת בחומר הכל הרבה יותר מרוכז. אמנם החומר פחות ניתן לשליטה משום שיש לו משיכה מצד עצמו, אך העוצמה הטמונה בו גדולה מהעוצמה של הרוח.

1 יש להבין מה הפסוק בא ללמדנו שהימים הם "ימי בכורי ענבים". וכתב ר' חיים ויטאל בספרו עץ הדעת טוב, דהליכת המרגלים בארץ אחרת אינה סכנה כל כך, כי מהיכי תיתי שיחשבו שמרגלים הם, אבל בלקיחת פירות יש סכנה גדולה, ובשלמא אם היו אז פירות יבשים כמו תאנים תמרים צימוקים היו יכולים לקחתם בסתר או שקדים ולזוים יכלו להחביאם בבגדיהם, אבל הפסוק בא לומר שלא היו שום פירות יבשים רק פירות לחים כענבים שחייבים לקחתם רק בגלוי ויש בזה סכנה גדולה שיעכבו אחריהם ויראו שמולכים אותם לארץ אחרת להראות את שבחה של הארץ ויבואו להילחם עמם. ועם כל זאת הפסוק מבטיחם והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ואל תיראו מהם.

1 ולקחתם מפרי הארץ. להחזיק בה', ואל תיראו⁸ שיתנו עיניהם בכם למרגלים. והימים ימי בכורי ענבים. ולא היו הפרות שנשמכתה בהם בשלמותם עדין⁹, מפל מקום בטח משה רבינו שגדל הפרות וטעמם גם באותו הזמן יספיק להעיד על שבח הארץ וטובה.

⑥ אמת (ע"ג)

⑦ ע"ג

יג.כג.כד. ויבואו עד נחל אשכול וגו', למקום שהוא קרא נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל.

1 יש לדקדק, הלא מתחילה לא היה נקרא נחל אשכול, ואיך נאמר שבאו למקום נחל אשכול.

6 ויראה דהנה תיבה הכתובה מלא מורה על לשון רבים, ומלה ויבואו מורה על לשון יחיד. לכן אמרו חז"ל במס' סוכה (ו, ב) "וישית בסכת בסכות, הרי כאן ארבע", כי "בסכת" חסר משמעה ויין אחת, וכן "קרנת קרנת קרנות, הרי כאן ארבע" (נחמ"ס לז, ב), שוין המלא מורה על לשון רבים. ונראה שהיה הבדל גם ויבואו, בין מלא לבין חסר.

11 ויין כאן, באמת גם מתחילה היה וקרא "נחל אשכול" על שם איש שהיה נקרא "אשכול", כמו "ענר אשכול וממרא" (נראשית יד, יז) אנוניס "אשכול" שם האיש היה חסר, כמו שנכתב בתורה ב"א ויין אחר כריתת האשכול ענבים קראו המקום "נחל אשכול"

מלא וי, שמורה על שתי פעמים אשכול, על שם האיש אשכול, ועל שם האשכול ענבים אשר כרתו משם. משום כך נכתב "ויבואו עד נחל אשכול, חסר, למקום שהוא קרא נחל אשכול מלא"

③

ג) דברי ימי לחצית

לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו. למה ד' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב נשנו וטפנו יהיו לבו וגו'.

והסר שטן מלפנינו ומאחרינו

יש לפרש בזה ד' מלפנינו" הוא קודם שחטא, שהשטן מפתהו לחטוא בכל מיני תחבולות כגון שמראה לאדם כאילו שמירת התורה והמצות הוא דבר שלמעלה מכוחותיו וא"א לו בשום אופן לקיימם, ו"מאחרינו" הוא אחרי שחטא, שהשטן אומר לו דאחרי שחטא כבר א' אפשר לו לשוב א"נ, אפילו עשה תשובה, מאחר שחטא יכול השטן להתחטאו שנית כיון שכבר טעם טעם חטא, וזה נקרא שבא "מאחרינו" שכחו הוא במה שכבר חטא בעבר.

יש חטא גורא, שגורם שכל מצוה ומעשים טובים שעשה האדם כל ימיו, לא נחשבים לו יותר למאומה, וזה שניחם על מצות שעשה ותהה על הזכויות ואמר בלבו ומה הועלתי בעשייתן הלואי לא עשיתי אותן הרי זה איבד את כולם ואין מזכירים לו שום זכות בעולם שנאמר צידקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו אין זה אלא בתוהו על הראשונות (הרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג) כן צווח הנביא (מלאכי ג' י"ג) חזקו עלי דבריהם וגו' אמרתם שוא עבוד אלקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וגו' ועתה אנחנו מאשרים ודים וגם נבנו עושי רשעה וגו' הדיינו שאנו אומרים הלא הרשעים מאושרים והם מצליחים. כך התלוננו ואמרנו או בני ישראל למשה ואהרן, לו מתנו בארץ מצרים" כאשר מתו במכת חושך ארבע חומשי ישראל שלא רצו לצאת ממצרים, למה אנחנו האמננו בכם והסכמנו לצאת, או במדבר הזה לו מתנו" במגפת העגל בקברות התאוה, צדיקים היו אלה אז, ואנו מתחרטים שלא היינו אתם.

עוד נראה לבאר בזה בהקדם מה שכתב ברוח חיים [ו', א'] וז"ל: הנה האדם מיום הולדו עד שוכו לעפרו אשר לוקח משם צריך ללחץ היצר לבל ילכדנו במצודתו. ודבר זה ביכלתו לעשות אם כל ימיו מתאמץ ללחום מלחמתו ולא יתרפה מהביט בכל דרכיו שלא יוכל לצודו ולקחת נפשו משם, כי היצר הרע מלומד מלחמה מנוער, ולכן מאד צריך להתגבר עליו וכו'. ולכן קראו חכמים מיתת צדיקים "נת נפשיה" כי אז ינוח על משכבו. ועם היות שאחוו"ל [ברכות ס"ד ע"א] "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא" אבל אין שם מלחמה וטרדא רק קבול שכר. אך הטרדא היא קודם כבוש יצרו, אבל אחר כבוש יצרו והוא לו לעבד וההרגל יתהפך אליו לטבע אז אין לו עוד מלחמה, רק בנוה שלום משכנו וישמח בגורלו. וכמש"כ בפירוש הפסוק "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" האור זרוע לצדיק כזרע שסופו לצמוח

בוודאי צדיק ד' בכל דרכיו ועדיין לא עברו ארבע מאות שנה שנאמר לאברהם והיה עלינו להשאיר במצרים שהרי מאתו לא תצא הרעות, ולמה ד' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב נשנו וטפנו יהיו לבו" ובוודאי אין הקב"ה רוצה זאת ואין זה אלא מדעת משה ואהרן ע"כ, טוב לנו שוב מצרימה" אשר שם נעבוד למצרים כאשר נגזר עלינו מן השמים, ובהגיע הזמן יתקיים בנו פקוד יפקוד אתכם ד' אלקי אבותיכם.

Handwritten notes in Hebrew, including a circled 8 and a circled 10, and some illegible scribbles.

אפילו קטנה שכתב לא נשאת פתח מארבעים שנה. נראה להסב"א דסכר לה כמ"ד (שנת דף טז) לנפח היט מקושש ומעשה המקושש היה כחלפת מארבעים מיד אחר מעשה מרגלים דאזכר במדרש לגשם שמים נקטנו שהיו לומדים ישראל כיון שגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחויבין כמותו עמר וחילל שבת || כדי שיהרג ויאלו אחריים ולא נשאו עד סוף ארבעים שנה כדמוכתי קראי:

"וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת" (טו, לב)

אמרו חז"ל המקושש לשם שמים נתכוון, חשש המקושש שמא יטעו ישראל ויאמרו שכל שמירת שבת נוהגת רק בכניסתם לארץ ישראל, לכן ביקש המקושש להורות לכלל ישראל ולהשריש בלב האומה, כי אף במדבר מצווים הם על שמירת שבת, וחילל את השבת כדי שיהרג ויראו אחרים.

כאשר נתבונן במעשה נעלה וטהור זה נעמוד משתוממים מגדלות נפשו של המקושש, בהעדיפו טובת וזכות הרבים על חיי שעה שלו, ולא רק שאת נפשו מסר, אלא גם את שמו וכבודו, שהרי נשאר זכרו כרשע וכמחלל שבת, עם כל זה בראותו את הטובה הרוחנית שיפיק כלל ישראל ממעשהו, התרומם המקושש מעל כל השיקולים הללו ומסר נפשו למען כלל ישראל, היש לך מסירות נפש גדולה מזו!

אך הבה נראה השלכות מעשהו; ב"דעת זקנים" מבעלי התוספות כתוב, אמרו חז"ל: אלמלי שמרו ישראל שבת שניה לא שלטה בהם כל אומה ולשון. (ומעשה המקושש היה בשבת השניה), ומנא להו שזה היה בשבת השניה מדכתיב "יהיו בני ישראל במדבר וימצאו" דתכף להויה שנצטוו במצוות השבת מצאו את המקושש.

Handwritten mark resembling the number 4.

(11) עש

הנה, לו היה המקושש שומר את השבת לא שלטה בהם אומה ולשון. יכול האדם לערוך חשבונות, לשקול שקולים שונים ומשונים ולדמות בעצמו שהוא עושה מעשה טוב המועיל לו ולכל העולם כולו, סבור הוא כי במסירות נפשו מתקן הבריות, אך האדם יראה לעינים, לעולם אין הוא יכול לדעת סדרי הנהגת הבורא, לעתים מעשה הנראה מתקן ומועיל אם אין הוא על פי דרך התורה מקלקל ומזיק.

הגאון ר' ישראל מסלנט המשיל על זה משל, למלך ששיגר אחד משריו והזהירו לבל יהמר עם אף אדם בדרכו, ובדרך התווכחו עמו שרים שיש לו חטוטרט בגבו, ומוכנים להמר אתו עבור מליון זהובים, והסכים השר בידועו שודאי ינצח, ובזה יגדיל את אוצרות המלוכה, ולבסוף נודע לו שלא רק שלא הרויח למלך אלא גרם הפסד רב. עיין באריכות לעיל בפרשת בהעלותך פרק י"א פסוק ד'.

(12) עש

(לו) כאשר צוה ה' את משה. ראויה היתה פ' מקשש שתכתב ע"י משה אלא שנתחייב מקשש ונכתבה על ידו ללמדך שמגלגלים זכות ע"י זכאי חובה ע"י חייב (ב"ב ק"ט). והנה אם היה המקשש בא לימלך בב"ד, אם לחלל את השבת וליהרג כדי לזכות את אחרים, שייראו מן השבת. היו אומרים לו: שלא יעשה זאת, וכאמרם ד"ל, וכי אומרים לו לאדם חטא (ואפילו באיסור דרבנן) כדי שיוכה חבירך (שבת ד'). אבל מכיון

שהוא עשה זאת מדעתו ומסר את נפשו לסקילה, כדי שישמרו ישראל את השבת. הכי אפשר לומר עליו: "מגלגלין חובה ע"י חייב", והלא אמרו גדולה עבירה ללשמה (לשם מצוה - רש"י) כמצוה שלא לשמה (בזיר כ"ג)? וכי מה בין זה ליעל אשת חבר הקני שבבעלה ז' פעמים לסיסרא, כדי להתיש כחו ולהרגו ולהציל את ישראל, והכתוב משבחה שני: (ושופטים ה'), "מנשים באהל תברך" (שם) וש"ת ששם המדובר בהצלת ישראל כגופם והמקשש אמר להציל רק... מחילול שבת. אכל הלא אמרו המחטוא את האדם יותר מן ההורגו שההורגו

הורגו בעוה"ז ויש לו חלעה"ב והמחטוא הורגו בעוה"ז ובציה"ב (במ"ר פכ"א ד"ג) אבל באמת לא קרב זא"ז. ששם לא היה ביד ישראל להציל א"ע מיד יבין מלך הצור וסיסרא שר צבאו, ויעל, שנודמן לה להציל את ישראל - אפילו ע"י חטא ועון. - משבחה הכתוב, מטא"כ במקשש. הלא ביד בא"א בישראל טובו ויכול הוא לשמור את השבת מבלי שיראה שסוקלן את המקשש ואין על המקשש אלא מצית יתוכחה עד כדי נזיפה או הכאה, אבל לא שיחלל. הגא' בשבילם את השבת. שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה (ירושלמי נדרים פ"ג) ויעשה מומר לכל התורה כולה. ולפיכך קראו אותו בשם "חייב".

(ט) וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם. איך אפשר לזכור את כל מצות ה' ע"י מצות ציצית? אמנם תכלת דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד (ספרי). אבל רק את הכסא אפשר לזכור ע"י התכלת הדומה לו, אבל איך זוכרים ע"י זה גם את כל התרי"ג מצות? וי"ל שבכסא הכבוד חקוקה דמות דיוקנו של בחיר האבות, יעקב אבינו, והוא זכה לזה ע"י ששמר את כל המצות במסיבות הכי קשות. וכן אמרו: "עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי" (רש"י תחלת וישלח). והרואה את התכלת שבציצית ונוכר בכסא הכבוד ובדמות יעקב, ישים אל לבו, כי גם הוא צכול להגיע למדרגה זו ובלבד שישמור תרי"ג מצות: "וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם". ואפילו עתה, שאין לנו פתיל תכלת, הראיה בלבן לבד עושה רושם על בעל נפש לומר: הלא הוגבר הנסיון בכל דבר בימי הסתרת פנים, ולפיכך עלינו להשתדל לזכור את כל מצות ה' אפילו רק ע"י הלבן (בכל עת יהי בגדיך לבנים - מוזמנים ליום המיתה). ובדרך צחות אפשר למצוא רמז לזה בדברי יעקב על ימי גלותו אצל לבן הארמי: עם "לבן" גרתי (בהסתר פנים) ותרי"ג מצות שמרתי...

(14) עש

ציצית הם סימן העבדות על בגדינו כמו שהמילה היא סימן העבדות על גופנו. וכה מוחשית היא העבדות וכה חוק הוא רושם סימן העבדות שבציצית, שהזריו בהן זוכה ומקבל פני השכינה. עוד זאת בציצית שיש בהן חוטי לבן וחוט של תכלת, ודומה לתורה שניתנה אש שחורה על גבי אש לבנה (עי' רש"י זאת הברכה עה"פ מימינו אש דת למו). ומבאר המחור"ל כי עיקר המצוה הוא טוב וחסד מנועם העליון, הוא האש הלבנה; והצורה היא חוש השחורה שהשחור מורה על רשימה מבוארת היטב שכך ראוי ואמת. תורת חסד ותורת אמת ביחד - היא התורה והמצוה (עי' בגור אריה שם). על דרך זה ניתנה מצות ציצית בחוטי לבן ותכלת. הרי מצוה זו שקולה כנגד כל המצוות כולן, שיש בה עיקר וצורת כל המצוות, ברמזו להחסד והאמת שבהן.

חרי עבדות להקב"ה, חסדו ואמיתו ית' וקבלת פני שכינה, וכן אמרו חז"ל שהציצית מוססת קדושה לישראל (ספרי שלח פסקא עב). - קירבה כה חזקה להקב"ה ומאידך:

"והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצותי ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם - הלב והעינים הם סרסורים לגוף שהם מזנין את הגוף, למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי - משל לאחד מושלך לתוך ומים, הושיט הקברניט את החבל ואמר לו: תפוס חבל זה ואל תניחהו שאם תניחהו אין י"ך חיים, ואף כך א"ל הקב"ה לישראל כל זמן שאתם מדובקים במצוות - ואתם הדבקים בלב אלקיכם תחיה (ויקרא י"ג) ויהי חסדך קמוסר אל תרה נצרה כי היא חייך. והיותם קדושים - בזמן שאתם עושים את המצוות אתם מקודשים ואימתכם מוטלת על האומה - פרשתם מן המצוות נעשיתם מחוללים (במדבר פ"ח).

15
 בוא וראה כמה נפלא משל הקברניט המושיט חבל למושלך לים: האדם בלי מצוות טובע בים התאוות של גוף ועולם ואין לו חיים. האדם האוחז ב"חבל" של תרי"ג המצוות – קברניט האניה מושך את האדם מתוך הים הזה ומעלהו על ספון האניה, ושם יש לו חיים, הרי על הספון נמצא "הקברניט" – הקב"ה והאניה השטה על הים היא הציור לחיים אמיתיים, חיים בקרבת הבורא ית', ועל חיים אלו נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום!"

6
 "ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות, כענין שנא' ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה. ואחרי עיניכם זו זנות שנא' אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. אשר אתם זונים אחריהם זו עבודת כוכבים כענין שנא' ויזנו אחרי הבעלים" (ספרי שלח פסקא ע').

11
 האדם אשר אליו מדברת פרשה זו נמשך בלבו ועיניו אל הגוף והעולם, הוא דומה למי שהושלך לתוך המים, היינו לים התאוות, וקרוב לטבוע בהם, ולולא חבל שורק לו הקברניט היה טובע. כמה רחוק ציור זה מהציור שבגמרא מהאדם שנושא סימן העבדות להשי"ת על בגדו והרואה ומקבל פני השכינה! כאן אנו מגיעים למרכז ענין שבעת המצוות השקולות, ועשה אוניך כאפרכסת ושמע:

6
 האדם עומד בין שני ניגודים קיצוניים: העולם מצד אחד והאלקים מצד שני. מקומו צריך להיות בקרבת אלקיו, שהרי רוחו ונשמתו ממנו ית' הם. אך מצד גופו הוא קשור ונמשך אל העולם. לולא תורה ומצוות היינו נמתחים בין שתי הקצוות – עולם ואלקים, והיינו שוקעים בים התאוות ללא תקוה להיחלץ מהניגוד הקיצוני הזה בחיינו, והנה הושיט לנו קברניט העולם חבל חזק: תרי"ג המצוות, והן המושכות אותנו מתוך ים התאוות של עולם וגוף, ומעבירות אותנו אל קרבת השי"ת! זהו פשר שני הענינים שמצאנו במצות ציצית, שמצד אחד הם חבלים המושכים את המושלך לים לבל יטבע, ומאידך הם חותם העבדות להקב"ה על בגדינו, מוסיפים קדושה ועל ידם רואים פני השכינה. במהלך זה שקולה מצות ציצית כנגד כל המצוות, כי זהו ממש ענינו של כל תרי"ג המצוות.

28
 והנה רבותינו הראשונים הקדומים זיכו אותנו בספרים על טעמי המצוות, כגון ספר החינוך להרא"ה ז"ל וספר מצודת דוד להרדב"ז ז"ל. הרא"ה מבאר בעיקר כיצד המצוות מצילות את האדם מטביעה בים התאוות של העולם והגוף, והרדב"ז מגלה כיצד המצוות מקשרות את האדם אל שכינת עוון ית'. ואלו ואלו דברי אלקים חיים, כי סגולתן כפולה: הן מושיעות אותנו לבל נטבע בתאוות העולם, ומקשרות אותנו אל השי"ת בקשר אמיץ.

